

УДК 378.147

Я. В. Романюк,
здобувач

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ПРОЕКТУВАЛЬНІ ВМІННЯ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ В СИСТЕМІ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЕКТУВАННЯ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ

У статті подано теоретичний аналіз проблеми педагогічного проектування в контексті професійної підготовки і діяльності інженера-педагога. Представлено головні стадії педагогічного проектування; виявлено взаємозалежність і взаємозумовленість проектування, педагогічного проектування й проектувальних умінь майбутніх інженерів-педагогів у процесі фахової підготовки.

Актуальність досліджуваної проблеми пов'язана, на нашу думку, насамперед, з тим, що освіта внаслідок трансформаційних процесів у суспільстві ставиться сьогодні в центр соціального розвитку, у зв'язку з чим існує необхідність перегляду практики професійної підготовки майбутніх фахівців з огляду на змінне суспільство, породжена суперечністю між інноваційними процесами в освіті й дійсним станом її результативності.

Проблема формування проектувальних умінь у майбутніх педагогічних працівників безпосередньо пов'язана з педагогічним проектуванням як феноменом психолого-педагогічної науки в теорії та практиці діяльності системи освіти як соціального інституту. Проектування як об'єкт дослідження знайшло своє відображення в наукових працях Б. Гершунського, Н. Крилової, В. Ледньова, І. Лернера, А. Петровського, І. Якиманської та ін. [1-6]. Різноманітні аспекти педагогічного проектування розглянуті в теорії і практиці педагогічної науки В. Беспалько, Б. Бітінасом, В. Слободчиковим, В. Шадриковим та ін. [7-10]. Процес формування проектувальних умінь у представників різних педагогічних професій представлено у науковому доробку О. Абдулліної, Ф. Гоноволіна, Н. Кузьміної та ін. [11-13].

Значне місце проектувальним умінням відведено в наукових дослідженнях останнього десятиліття. Так, Т. Яковенко вивчає специфіку проектувальної діяльності майбутніх інженерів-педагогів в межах модульної системи навчання [14]. Науковець дійшла висновку, що готовність майбутніх інженерів-педагогів до проектувальної діяльності може бути сформована на основі п'ятискладового алгоритму: формування мотивації до вивчення специфіки проектувальної діяльності; формування загального уявлення про проектування навчально-методичного забезпечення модульної технології; формування вміння проектувати модульну програмно-методичну документацію; застосування проектувальних умінь у навчальних ситуаціях; використання проектувальних умінь у практичній діяльності під час практик [15]. Н. Брюханова розглядає проблему методики проектування дидактичного матеріалу на навчання їй у ході професійної підготовки майбутніх викладачів технічних дисциплін [16]. Автор стверджує, що інженер-педагог має вдосконалювати зміст освіти шляхом проектування дидактичного матеріалу, для чого у них мають бути сформовані проектувальні уміння.

Мета статті полягає в теоретичному аналізі та виявленні категорійної взаємозумовленості проектування, педагогічного проектування та проектувальних умінь майбутніх фахівців гуманітарного спрямування у процесі фахової підготовки.

Уміння проектувати навчальний процес та здійснювати проектувальну діяльність з боку фахівців гуманітарного спрямування мають свою специфіку, зумовлену особливостями професійної діяльності та професійної підготовки. Сучасна система гуманітарної освіти перебуває в стані постійного реформування, тому й підготовка фахівців для неї має свої особливі характеристики. Науковці відзначають, що у зв'язку з впровадженням в Україні положень Болонської угоди до фахівців гуманітарного спрямування ставляться нові кваліфікаційні вимоги, в тому числі й до системи його умінь. Проектувальні уміння при цьому окреслюються як структурний компонент системи професійних умінь, оволодівши яким, фахівець має бути здатен проектувати конструювати дидактичні й педагогічні структури, системно мислити, орієнтуватися в економічних питаннях та питаннях охорони праці професійної галузі, організувати навчальний процес в навчальному закладі на засадах педагогічного проектування; скеровувати й прогнозувати навчальний процес. У науковій літературі проектувальна діяльність часто пов'язується з конструювальною. Так, В. Безрукова виділяє у проектувальній діяльності три головні етапи: моделювання, проектування й конструювання [30].

Категорія проектування прийшла до психолого-педагогічних наук з технічних галузей знань, і буквально означає створення прогностичного образу об'єкта, який має бути створений у матеріальному вигляді [22: 34; 23: 1077]. У словниково-довідниковій літературі проектування

визначається почасти як аналог планування або ж моделювання, і наділене такими категорійними ознаками: порядок або послідовність здійснення певних дій; задум та спосіб його реалізації; підхід до вирішення певної проблеми, спосіб її розгляду.

Суперечності між різними тлумаченнями проектування як наукової категорії виступають фактором недостатньої розробленості проблеми педагогічного проектування та формування проектувальних умінь у представників різних професій. При цьому проектування в освітніх системах має незаперечну специфіку, оскільки передбачає виявлення змістових освітніх ресурсів, а також відстеження соціальних наслідків проектувальних процесів в освіті.

Співвідношення проектування та його похідних у межах нашого дослідження подано нами на рис. 1.

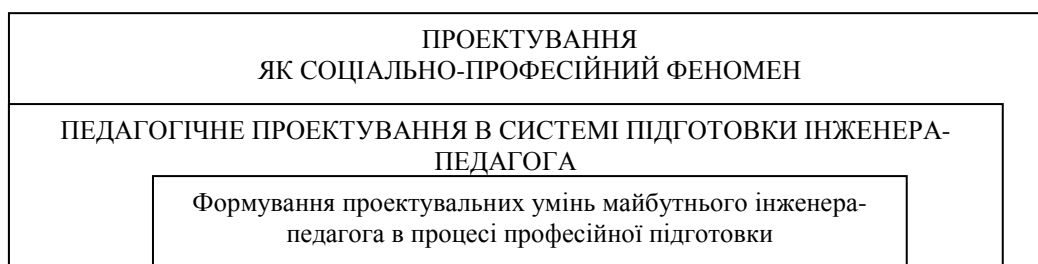

Рис. 1. Ієрархія категорій дослідження проектувальних умінь майбутнього фахівця

Погоджуючись з О.Новиковим, ми вважаємо, що проектувальна діяльність фахівців гуманітарного спрямування вміщує такі стадії:

1) *концептуальну*, яка вміщує вияв суперечності (що саме заважає досягти успіхів у практиці навчання й виховання), формулювання проблеми (усвідомлення незадовільного стану елементів навчально-виховної системи), визначення цілей проектувальної діяльності (що саме варто зробити для досягнення успіху в навчально-виховній діяльності навчального закладу) та вибір критеріїв педагогічного проектування (як кількісних моделей якісних цілей);

2) *стадію моделювання*, до якої входить побудова моделі проекту (образу майбутньої системи навчально-виховного процесу з урахуванням попередньої стадії), її оптимізація та прийняття рішення стосовно педагогічного проекту (як підпорядкованість етапів проектувальної діяльності);

3) *конструювання системи* – декомпозиція (розділення загальної мети проектувальної діяльності на вторинні цілі), агрегування (узгодження окремих задач проектувальної діяльності в навчально-виховному процесі навчального закладу в єдине ціле), дослідження умов (кадрових, мотиваційних, матеріально-технічних, організаційних, інформаційних тощо), побудова проектувальної програми (конкретного плану дій щодо реалізації проектувальної діяльності);

4) *стадію технологічної підготовки* (підготовка робочих матеріалів для проектувальної діяльності – планів, програм, графіків, розкладів, методичних розробок, програмного забезпечення тощо) [24].

Ми вважаємо, що педагогічне проектування дає можливість розглядати зміст освіти як особливий об'єкт, як цільову та смислово єдність, в якій реалізується досвід пізнавальної (знання), продуктивної (вміння та навички), аксіологічної (ідеали, цінності, переконання), а також творчої (вирішення проблемних завдань професійної діяльності) діяльності. У зв'язку з цим є сенс розглядати проектувальні знання, вміння й навички, а також особистісні якості майбутнього педагога як структурні компоненти його готовності до проектування педагогічного процесу.

Така постановка питання витікає, на нашу думку, з кількарівневого теоретико-методологічного аналізу проблеми педагогічного проектування, який дає змогу виявити місце та роль проектувальних умінь в структурі педагогічного проектування, а саме:

1) загальнотеоретичний рівень, на якому проектування розглядається як реалізація філософської категорії розвитку у формі практики освітніх процесів; на цьому рівні проектна діяльність розглядається з урахуванням діяльнісного, системного й аксіологічного підходів;

2) спеціальний рівень, на якому розглядаються принципи й форми реалізації педагогічного проектування – варіативності, достатності, доцільності тощо;

3) навчально-методичний рівень, який передбачає вивчення механізмів формування проектувальних знань, умінь та навичок й фахівців різного профілю.

Методологічні засади педагогічного проектування закладено роботами, насамперед, В. Краєвського, який стверджував, що педагогічна діяльність є проектувальною за своєю сутністю і

завжди спрямована на реалізацію проекту тією чи іншою мірою [25]. У роботах В. Беспалько проектування також визначене як особливий вид педагогічної професійної діяльності [26: 112]. У другій половині ХХ ст. проектування стало розглядатися як невід'ємна частина педагогічної технології, представлена як "галузь діяльності, в якій поєднані, по-перше, функція дослідження реального процесу навчання й виховання, а по-друге, функція створення (проектування) систем навчання й виховання" [27: 5]. Г. Щедровицький стояв біля витоків формування педагогічного проектування як окремої дисципліни і формування спеціальних проектувальних умінь в процесі професійної підготовки педагога [28]. Таким чином у кінці минулого століття проектування стало сприйматися як самостійний об'єкт для вивчення у педагогіці й особливим чином організована практична діяльність педагога, яка, з огляду на це, передбачала сформовані проектувальні вміння.

У сучасній педагогічній науці проектування може бути окреслене як: вид професійної діяльності, спрямований на планування, прогнозування педагогічного процесу; різновид педагогічної технології; категорія дидактики; механізм управління в сфері освіти [29].

У межах проблеми нашого дослідження можемо вважати, що проектувальні вміння є інструментом реалізації педагогічного проектування, яке здійснюється у сфері освіти на різних її рівнях. Тому сформовані проектувальні вміння майбутнього педагога дають змогу говорити про ефективність педагогічного проектування в різних напрямках педагогічної діяльності.

Якщо розглянути педагогічне проектування з огляду на його цілепокладання й об'єкт-предметну структуру, то зміст і специфіка проектувальних умінь майбутнього педагога можуть виглядати, як у таблиці 1.

Таблиця 1.

**Специфіка проектувальних умінь майбутніх фахівців
гуманітарного спрямування у площині цілепокладання**

<i>Характеристика педагогічного проектування</i>	<i>Сутність характеристики</i>	<i>Специфіка проектувальної діяльності і вимоги до проектувальних умінь педагога</i>
Мета	Вирішення певного педагогічного завдання	Створення педагогічного проекту на рівні введення інновацій у зміст, форми й методи навчання і виховання
Об'єкт	Характеризує способи вирішення педагогічного завдання	Проектування як педагогічна технологія; формування у майбутніх фахівців здатності до реалізації методів проектувальної діяльності на рівні змісту освіти, навчальних програм тощо
Предмет	Окреслює шлях реалізації педагогічного проекту	Формування у майбутніх фахівців вміння розробляти педагогічні проекти в ході професійної підготовки й педагогічної діяльності
Суб'єкт	Характеризує майбутнього фахівця як проектувальника	Формування у майбутнього фахівця особистісних характеристик, які дають можливість розвивати проектувальні вміння
Засоби	Визначають можливості залучення матеріальних та духовних ресурсів до проектування	Формування здатності до вибору доцільного комплексу документів, технічних засобів, ключових теоретичних положень для здійснення педагогічного проектування
Методи	Визначаються об'єктом і предметом проектування	Формування вміння обирати доцільні методи проектування залежно від характеристик об'єкта і суб'єкта проектування
Результат	Педагогічний проект	Формування у майбутніх фахівців гуманітарного спрямування вміння адекватно оцінювати результат проектувальної діяльності в навчальному процесі

Висновок. Таким чином, оскільки проектувальна діяльність має власну методологічну основу й внутрішню структуру, то може вважатися специфічним видом діяльності педагога й окремо окресленим процесом у структурі педагогічної діяльності. Ефективна проектувальна діяльність передбачає сформованість проектувальних умінь майбутніх фахівців гуманітарного спрямування у ході його професійної підготовки.

Перспектива подальших досліджень щодо формування проектувальних умінь майбутніх фахівців гуманітарного спрямування полягає, на нашу думку, у виявленні місця та ролі проектувальних умінь у системі знань, умінь та навичок майбутніх фахівців в процесі їх професійної підготовки у системі вищої професійної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Гершунский Б. С. Образовательно-педагогическая прогностика. Теория, методология, практика / Б. С. Гершунский : монография. – М.: Флинта; Наука, 2003. – 412 с.
2. Крылова Н. Б. Практико-ориентированное открытое образование в старшей школе / Крылова Н. Б. // Директор школы. – 2007. – № 5. – С. 99-107.
3. Леднев В. С. Научное образование: развитие способностей к научному творчеству / В. С. Леднев : изд. 2-е, испр. – М.: МГАУ, 2002. – 120 с.
4. Лернер И. Я. Дидактические основы методов обучения / И. Я. Лернер : монография. – М.: Педагогика, 1981. – 186 с.
5. Психология развивающейся личности / Под ред. А. В. Петровского : сб. науч. трудов. – М., 1987. – 386 с.
6. Якиманская И. С. Технология личностно-ориентированного обучения в современной школе / И. С. Якиманская : монография. – М.: "Сентябрь", 2000. – 176 с.
7. Беспалько В. П. Основы теории педагогических систем: проблемы и методы психолого-педагогического обеспечения технических обучающихся систем / В. П. Беспалько : монография. – Воронеж: Изд-во Вор. ун-та, 1977. – 304 с.
8. Битинас Б. П. Педагогическая диагностика : сущность, функции, перспективы / Б. П. Битинас, Л. И. Катаева // Педагогика. – № 2. – 1993. – С. 8-18.
9. Исаев Е. И. Становление и развитие профессионального сознания будущего педагога / Е. И. Исаев, С. Г. Косарецкий, В. И. Слободчиков // Вопросы психологии. – 2000. – № 4. – С. 57-66.
10. Шадриков В. Д. Проблемы системогенеза профессиональной деятельности / В. Д. Шадриков : монография. – М.: Наука, 1982. – 185 с.
11. Абдуллина О. А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования / О. А. Абдуллина : учебное пособие для пед. спец. высш. учеб. заведений. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Просвещение, 1990. – 212 с.
12. Гोनоболин Ф. Внимание и его воспитание / Ф. Н. Гоноболин : монография. – М. : Педагогика, 1972. – 160 с.
13. Кузьмина Н. В. Очерки психологии труда учителя / Н. В. Кузьмина : учебное пособие. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1967. – 183 с.
14. Яковенко Т. В. Методика навчання майбутніх інженерів-педагогів проектуванню навчально-методичного забезпечення модульної технології / Тетяна Вікторівна Яковенко : автореф. ... дис. канд. пед. наук : 13.00.02 – теорія та методика навчання (технічні дисципліни) / Українська інженерно-педагогічна академія. – Харків, 2006. – 21 с.
15. Яковенко Т. В. Методика проектування змісту модульного навчання / Т. В. Яковенко : методичні рекомендації. – Стаханов: ГФ УПА, 2005. – 56 с.
16. Брюханова Н. О. Методика навчання майбутніх викладачів технічних дисциплін проектуванню дидактичного матеріалу / Наталія Олександрівна Брюханова : автореф. ... канд. пед. наук. : 13.00.02 – теорія і методика викладання з технічних дисциплін / Українська інженерно-педагогічна академія. – Харків, 2002. – 20 с.
17. Атутов П. Р. Технология и современное образование / П. Р. Атутов // Педагогика. – 1996. – № 2. – С. 11-14.
18. Артюх Г. Структурні зміни в освіті: проблеми, пошук / Г. Артюх // Репетитор. – 1998. – № 1/2. – С. 52-57.
19. Батышев С. Я. Законы профессиональной педагогики / С. Я. Батышев // Профессиональная педагогика: учебник для студентов, обучающихся по педагогическим специальностям и направлениям. – М. : Ассоциация "Профессиональное образование", 1997. – С. 82–89.
20. Загальна психологія : хрестоматія: навчальний посібник для студ. вищ. навч. закладів / Упоряд. О. В. Скрипченко. – Київ : Каравела, 2007. – 640 с.
21. Зеер Э. Ф. Профессионально-образовательное пространство личности / Э. Ф. Зеер : монография /. – Екатеринбург : Рос. гос. проф.-пед.ун-т; Нижнетагил. гос. проф. колледж им. Н. А. Демидова, 2002. – 126 с.
22. Шевченко А. И. Проектирование дисциплинарного образовательного пространства в вузе и методика его освоения / А. И. Шевченко : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08 – теория и методика профессионального образования / Ставропольский государственный университет. – Ставрополь, 2004. – 177 с.
23. Советский энциклопедический словарь. – М.: Советская энциклопедия, 1981. – 1472 с.
24. Новиков А. М. Методология образования / А. М. Новиков : монография : изд-е 2-е. – М.: Эгвес, 2006. – 488 с.
25. Краевский В. В. Проблемы научного обоснования обучения / В. В. Краевский : монография. – М.: Педагогика, 1977. – 264 с.
26. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии / В. П. Беспалько : монография. – М.: Педагогика, 1989. – 191 с.

27. Краевский В. В. Проблемы научного обоснования обучения / В. В. Краевский : монография. – М.: Педагогика, 1977. – 264 с.
28. Щедровицкий Г. П. и др. Педагогика и логика / Г. П. Щедровицкий и др. : монография. – М.: Издательский дом Касталь, 1992. – 115 с.
29. Яковлева О. Н. О педагогическом проектировании / О. Н. Яковлева // Профессиональное образование. – 2001. – № 5. – С. 13-14.
30. Безрукова В. С. Педагогика. Проективная педагогика / В. С. Безрукова : монография. – Екатеринбург : Деловая книга, 1996. – 344 с.

Матеріал надійшов до редакції 09.12. 2009 р.

Романюк Я. В. Проектировочные умения будущего специалиста гуманитарного профиля в системе проектировочной деятельности: теоретические и методологические основы проблемы.

В статье представлен теоретический анализ проблемы педагогического проектирования в контексте профессиональной подготовки и деятельности специалиста гуманитарного профиля. Представлены основные стадии педагогического проектирования; выявлена взаимозависимость и взаимообусловленность проектирования, педагогического проектирования и проектировочных умений будущего специалиста гуманитарного профиля в процессе специальной подготовки.

Romanyuk Ya. V. Design Skills of the Future Humanitarian Specialist in the Design System Activity: Theoretical Foundations and Methodological Basis of the Problem.

The article presents theoretical analysis of educational planning problem in the context of professional training and activity of humanitarian specialist. Presented are the main stages of educational planning; the interdependence and mutual determination of planning, design and design pedagogical skills of future engineers, teachers in the process of professional training are found out.